

Transformácia čínskej ekonomiky a pozícia priamych zahraničných investícií¹

Peter BALÁŽ*

China's Economy Transformation and the Role of FDI

Abstract

This article identifies developmental trajectory of changes which were undergone by the China economy during its transformation. Particular attention is paid to the impact of inflows and outflows of foreign direct investment (FDI) since their importance during this process was essential. It presents the views of leading experts on the economic direction of the country and points out the influence of the expansion of China on the international positions of other countries. Based on the theory of Flying Geese Pattern, presents a philosophy of strategic government actions aimed at strengthening the international position of Chinese economy as well as its ability to successfully adapt to external and internal consequences, including of undervalued domestic currency (CNY), resulting from the long-term financial crisis. The result of a rapid growth will deepen the general dependence of world economy on China. In a basal manner it will determine strategic intentions and development space of all world centers which will have to adapt to the new situation.

Keywords: *economic theory, flying gees pattern' theory, foreign direct investment, China' economy*

JEL Classification: B22, F14, F21, F23, F49

Úvod

Tempo hospodárskej expanzie Číny je v novodobej histórii svetovej ekonomiky ojedinelé a všetko nasvedčuje tomu, že upevňovanie jej celosvetových pozícií bude pokračovať, i keď z dôvodu nekončiacej sa finančnej krízy pravdepodobne

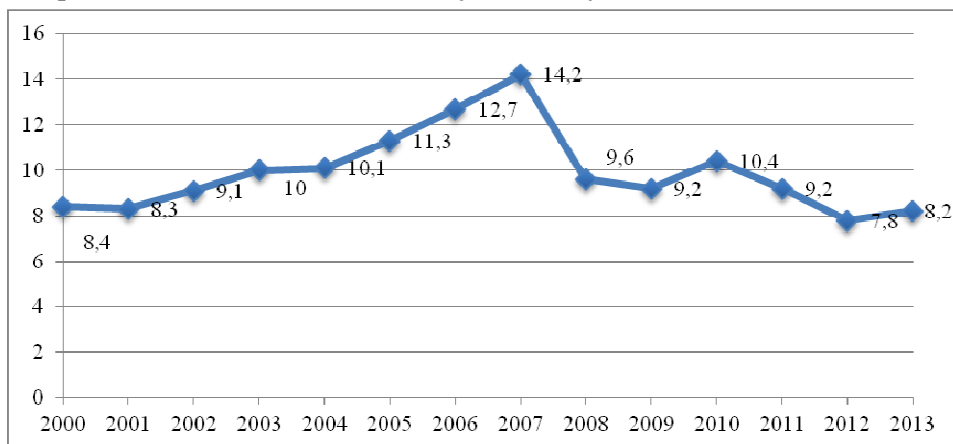
---

* Peter BALÁŽ, Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra medzinárodného obchodu, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava; e-mail: balaz@euba.sk

¹ Tento príspevok je súčasťou vedeckovýskumného zámeru Fakulty medzinárodných vzťahov VŠE Praha: MSM č. 6138439909: *Governance v kontexte globalizovanej ekonomiky a spoločnosti.*

prostredníctvom presadzovania iných strategických rozvojových zámerov. Enormný rast jej hospodárstva, hlavne po roku 2002, bol prirodzeným vyústením postupnej implantácie grandióznej reformy krajiny, ktorá sa pripravovala od roku 1994. Stala sa významným signálom úspešnej realizácie transformácie, ktorou prechádza celá čínska spoločnosť, a z toho plynúcej zmeny jej medzinárodného postavenia. Bol reštrukturalizovaný celý produkčný segment v primárnom sektore, expandovalo budovanie podpornej infraštruktúry a reorganizoval sa aj systém vnútornej správy. Schopnosť dosahovať vysoký rast HDP, až 10 % ročne, nemá vo svete obdobu. Vyústením celého procesu bolo dosiahnutie ekonomickej pozície eurozóny (2012) v objeme vytvoreného HDP (v parite kúpnej sily – PPP). Ako vysoko pravdepodobný možno akceptovať odhad Goldman Sachs (2008) alebo UNCTAD (2013), že v roku 2016 bude najväčším tvorcom HDP v tejto parite, a najneskôr do roku 2025 aj jeho trhovej hodnoty (Roubiny a Mihm, 2011, s. 254).

G r a f 1

Tempo medziročného rastu HDP čínskej ekonomiky (2000 – 2013, v %)

Poznámka: Prognózy rastu podľa IMF za roky 2012 a 2013. V roku 2013 bol dosiahnutý rast len 7,7 %.

Prameň: IMF (2012), s. 65.

Rýchle tempá rastu a viditeľné domáce komparatívne výhody sa stali hlavnou motiváciou presmerovania priamych zahraničných investícií (PZI) do Číny. Tie postupne zohrali kľúčovú úlohu vo vývoji domáceho priemyslu. Firmy zahraničných investorov sa stali najproduktívnejšími medzi domácimi firmami, boli zdrojom technologického napredovania a dominovali aj vo vývoze (Rodrik, 2011, s. 153). Logickým vyústením rýchleho ekonomického rastu bolo, že v roku 2009 sa Čína stala najväčším svetovým exportérom tovaru a v roku 2013 aj kumulovaného exportu tovaru a služieb (World Investment Report 2013, xiv).

Ešte v roku 2006 upozornil Fishmann (2006) na nutnosť brať do úvahy vplyv záujmového konglomerátu, ktorý nazýva Greater China (Hongkong, Macao, Singapur a Taiwan) na formovanie konzistentného a stabilného prostredia ako predpokladu zvýšenia prílevu PZI do kontinentálnej Číny (tzv. Mainland). Toto zoskupenie totiž na jednej strane pôsobí ako vnútorne organizovaný štátny *holding*, uplatňujúci svoje čiastkové komparatívne výhody v prospech Číny, a na strane druhej jej štátna administratíva viditeľne preferuje ostatných členov *klubu*, hlavne pokiaľ ide o celé spektrum služieb poskytovaných zahraničným investorom pôsobiacim vnútri krajiny, podporujúcich obchod alebo vývoz vlastných investícií.

Vývojová paradigma vplyvu PZI na čínsku ekonomiku sa od roku 2010 rozširovala aj o stále intenzívnejší vývoz kapitálu, predovšetkým čínskych štátnych spoločností, do zahraničia. V relatívne krátkom čase sa aktivizovali, hlavne z dôvodu rýchlo rastúceho dopytu po surovinách a technológiách, najprv v Afrike, Austrálii a iných ázijských krajinách, ale postupne aj na európskom i americkom kontinente. V roku 2012 bola Čína vo vývoze PZI už na 3. priečke vo svete, no kumulovane za celú Greater China dobehla aj prvé USA (World Investment Report, 2013, s. 22). Tento fakt je pozoruhodný, pretože vývoz PZI je typický pre najvyspelejšie rozvinuté trhové ekonomiky (RTE) a v princípe predstavuje schopnosť prostredníctvom nich efektívne a dlhodobo presadzovať svoje ekonomické záujmy v iných teritóriách. Tým Čína de facto potvrdila, že už medzi ne patrí.

Cieľom predkladaného príspevku je identifikovať väzby medzi hlavnými fundamentmi, o ktoré Čína v období transformácie svojej ekonomiky opiera hospodársky rast, a poukázať na to, aké bude mať jej medzinárodná expanzia vplyv na existenčný priestor ostatných teritoriálnych súčastí svetového hospodárstva. V tomto kontexte sa koncentruje na skúmanie vplyvu prílevu a vývozu PZI na túto ekonomiku. Stručná analýza a objektívne zhodnotenie ich vplyvu na celkovú medzinárodnú expanziu krajiny sa nemôžu zaobísť bez zohľadnenia špecifického pôsobenia podhodnoteného menového kurzu a z toho plynúcej komparatívnej výhody premietajúcej sa do trvale aktívneho vývoja bilancie jej bežného účtu. Vývojová trajektória: *prílev PZI → rast exportu → potreba zvýšeného dovozu produkčných vstupov (najprv surovín, potom strojov a technológií) → vývoz vlastných PZI → dominantná pozícia vo svetovej ekonomike*, sa zdá do určitej miery zjednodušená. Podľa názoru expertov však prostredníctvom nej Čína získala rozhodujúcu pozíciu ako výrobca, konkurent, centrum prílevu investícií, nový trh i medzinárodný investor. Jej upevňujúca sa pozícia vytvorila mnoho nových geopolitických výziev a zásadne začala ovplyvňovať celkové strategické zámery ostatných súčastí svetovej mocenskej triády (Hoffmann, 2008, s. 3 – 4).

1. Zdroje čínskeho ekonomického rastu a pozícia priamych zahraničných investícií

Väčšina dlhodobých analýz vývoja čínskej ekonomiky (napr. Hong, 2009; UNCTAD, 2013) sa zhoduje v tom, že rozhodujúcim prvkom jej dlhodobého napredovania bola realizácia efektívnej stratégie vytvárajúcej harmonickú symbiózu pri prepájaní vnútorných komparatívnych výhod krajiny s exploatáciou zahraničného kapitálu. Hoci preferencia enormne nízkej ceny manuálne zručnej, vysoko motivovanej pracovnej sily bola charakteristická pre väčšinu ázijského subkontinentu, bolo to až jej intenzívne priemyselné využívanie, ktoré do značnej miery eliminovalo dovtedajšiu nedôveru investorov v možný úspech podnikateľských projektov dislokovaných v Číne. Podľa Wonga (2008) možno za týmto rastom vidieť aj štátnu doktrínu, ktorá rigidne nastavila vysoký podiel fixných investícií na tvorbe HDP a tým determinovala nízku domácu spotrebu. Ich enormným podielom na HDP si dlhodobo udržiavala náskok pred inými ekonomikami. V roku 2002 ich podiel dosiahol 38 %, v roku 2008 to bolo 44 % a v roku 2011 presiahla 50 % na HDP. Od roku 2011 však táto štruktúra, reflektujúca oslabujúcu sa pozíciu čínskeho zahraničného obchodu na ekonomickom raste, začala rýchlo konvergovať stále viac k podpore vnútornej spotreby. V roku 2012 vzrástla na 49,1 %, pričom hrubá tvorba kapitálu klesla na 48,3 % a čistý export bol len 2,6 % (IMF, 2013, s. 77) a odvtedy podiel investícií stále klesá. Uvedené ukazovatele potvrdzujú aktuálny trend diktovaný konkvenciami finančnej krízy: klesajúci dopyt zo zahraničných trhov a rigidnejšiu orientáciu na rast ekonomiky zvyšovaním domácej spotreby. Čoraz intenzívnejšia industrializácia Číny bola teda dlhodobo umocňovaná vysokou mierou akumulácie kapitálu prameniacej z celoplošnej liberalizácie ekonomiky, prebytkom pracovnej sily, vysokým sklonom k úsporám a nízkou vnútornou spotrebou. Investície boli vysoko rentabilné, keďže prebytok pracovnej sily tlmil tlaky na rast reálnej mzdy a veľký objem domácich úspor zasa obmedzoval rast ceny peňazí (výška úrokov).²

Vychádzajúc zo všeobecne akceptovanej teórie ekonomického rastu, jeho zdrojom je jedna zo zložiek celkového outputu, ktorá je v prípade Cobbovej-Douglasovej funkcie definovaná ako: $Y = A \times K^\alpha \times L^{1-\alpha}$. Z nej vyplýva, že hybnou silou čínskeho ekonomického *zázraku* mohol byť výrazný nárast faktora kapitálu (K), práce (L) alebo produktivity (tzv. *total factor productivity* – A), ktorej súčasťou je predovšetkým rast a efektivita nových technológií, pozitívne externality, absencia konkurencie a pod. Odborníci sa priklonili k záveru, že

² Systém bol podporovaný vysokým sklonom obyvateľstva k úsporám. V 90. rokoch tvorili v Číne takmer 23 % disponibilného príjmu, v Japonsku 21 %, v Nemecku 13 % a v USA 8 %. V roku 2007 bola ich úroveň v čínskej ekonomike rekordná, keď s 54 % predstihla aj Hongkong, Taiwan, Singapur alebo J. Kóreu (cca 31,6 %), OECD (20 %), Afriku (26 %) (IMF, 2013, s. 28 a 31).

k ekonomickému rastu Číny najviac prispel rast kapitálu (čo môže byť na druhej strane spôsobené predpokladom jeho vysokej elasticity v podobe exponentu α). Vysvetlenia, prečo je to tak, sú medzi odborníkmi veľmi diferencované. Pokiaľ Krugman (1994, s. 26) považoval za motor rastu Číny fixný kapitál vo forme technologického pokroku, nasledovaný akumuláciou hmotných aktív, niektorí čínski autori, ako Fung, Pei a Zhang (2009, s. 31), zvažovali skôr prudko rastúci input práce a kapitálu a z dlhodobého hľadiska produktivitu pracovnej sily, ako aj napredujúci technologický progres. Wu (2009, s. 7) vyzdvihol fixné investície podieľajúce sa na vysokom raste cca polovicou, čoho dôsledkom je prakticky vynútená nízka domáca spotreba umožňujúca značnú časť produkcie exportovať a tým aj efektívne refinancovať dovoz. Váhu zdrojov rastu podľa jednotlivých teoretikov prezentuje tabuľka 1.

T a b u ľ k a 1

Zdroje čínskeho ekonomického rastu podľa Cobbovej-Douglasovej funkcie do roku 2005

Autori analýzy	Skúmané obdobie	Rast v %	Príspevok jednotlivých faktorov			
			K	L	TFP (A)	Spolu
Maddison (1998)	1978 – 1995	7.5	49	21	30	100
Chow a Li (2002)	1978 – 1998	9.3	55	13	32	100
Wu (2003)	1982 – 1997	9.5	58	10	32	100
Woo (1998)	1979 – 1994	9.3	53	14	33	100
Borensztein a Ostry (1996)	1979 – 1994	9.3	–	–	41	100
Hu a Khan (1997)	1979 – 1994	9.3	46	13	41	100
Swamy (2003)	1980 – 1997	10	39	16	45	100
Svetová banka (1997)	1978 – 1995	9.4	37	17	46	100
Bosworth a Collins (2003)	1980 – 1990	9.2	23	31	46	100
Bosworth a Collins (2003)	1990 – 2000	10.1	32	18	50	100

Prameň: Spracované autorom na základe podkladov Zábojník (2010), s. 24.

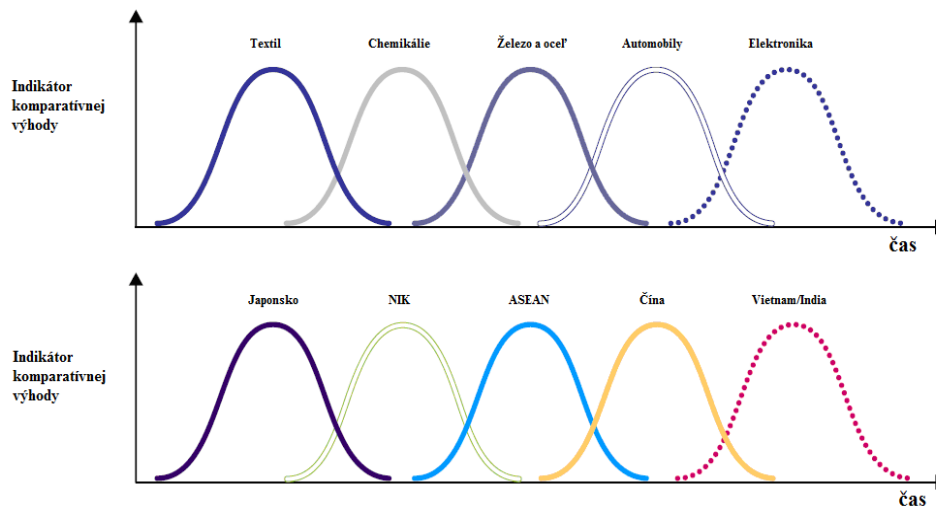
1.1. Špecifické faktory podporujúce hospodársky rast Číny

Pri skúmaní agregátnych ukazovateľov ojedinelej dynamiky ekonomického vývoja ČĽR sa analytici vracajú k porovnávaniu a paralelám s vybranými ázijskými industrializovanými ekonomikami – Hongkongom, Taiwanom, Singapurom alebo Južnou Kóreou, tvoriacimi zoskupenie tzv. NIK 4, príp. aj s Japonskom. Tento prístup možno považovať za oprávnený, pretože identifikácia ich vývojovej trajektórie i etapizácia reštrukturalizácie národných ekonomík potvrdzujú viacero príbuzných črt. Jedným z najuznávanejších vysvetlení vzbudzujúcich ohlas medzi uznávanými teoretikmi sa stala realizácia modelu tzv. *krídla letiacich husí*. Kasahara (2004, s. 6) ho vysvetľuje ako „... schopnosť uplatňovať komparatívne výhody aplikovateľné v rámci doháňania vyspelých metropol, spočívajúce v rešpektovaní neokonfuciánskych tradícií i filozofických prístupov k ekonomickému rozvoju, špecificky úspešných len v podmienkach

národných ekonomík východnej Ázie“. Nadväzujúc na parciálne verzie uplatnenia tejto teórie, Kwan (2002, s. 2) porovnaním vývoja zahraničného obchodu ázijských ekonomík dospel k záveru, že „... štruktúra ich obchodu celkom prirodzene zodpovedá stupňu hospodárskeho rozvoja. Krajiny sa špecializujú na export produktov, vo výrobe ktorých vedia uplatniť svoju komparatívnu výhodu zodpovedajúcu stupňu ich ekonomického rozvoja. Snažia sa pritom zvýšiť technologickú úroveň priemyslu a infraštruktúry rozširovaním zapojenia kapitálu a technológií“.

G r a f 2

Model „krídla letiacich husí“ ázijského ekonomického rozvoja

Prameň: Vlastné spracovanie podľa podkladu z Kwan (2002), s. 26.

V priebehu vývoja dominantnú úlohu zohráva presun investícií z rozvinutejších krajín Ázie do menej rozvinutých. Ich rastúca ekonomická úroveň znamená podľa Akamatsua (1962, s. 96) zároveň transformáciu pôvodnej komparatívnej výhody premietajúcej sa do posunu od výhod plynúcich z prevažujúceho faktora práce k faktoru kapitálu.³ Celý proces transformácie čínskej ekonomiky bol síce rýchly, ale predsa len postupný. Pod dnešným uhlom pohľadu ako určitý

³ Ak napríklad Japonsko dosiahlo svoj ekonomický zenit pri výrobe textilu, stráca svoju konkurenčnú výhodu a prechádza do ďalšieho odvetvia, kde ju môže opätovne uplatniť, využívajúc pri tom pozitívne efekty a skúsenosti. Na tomto vrchole za sebou ťahá ďalšie krajiny, ktoré expandujú, aby postupne zaujali jeho predošlé pozície. Líder vedie takto celý takýto *krídla* krajín a tie za ním prechádzajú k stále sofistikovanejším odvetviam. Medzi jednotlivými *krídlami* takto koncipovaných ekonomických záujmov vládne kontinuita a silné rozdelenie kompetencií i vládnucej hierarchie. V rámci neho krajiny alebo firmy vzájomne efektívne kooperujú a tým *vytesňujú* celý ekonomický priestor Číny. Tým znemožňujú vstup konkurencie z externého prostredia. Je zrejmé, že celý proces sa nebude končiť v Číne, ale bude pokračovať zapájaním ďalších ázijských krajín.

predskokan poslúžili hlavne NIK 4, ktoré aktivizáciou stoviek priemyselných a obchodných zón na ich území získali od začiatku 80. rokov minulého storočia potrebné skúsenosti a medzinárodné kontakty, potvrdili ekonomickú opodstatnenosť transferu zahraničného kapitálu práve do tohto regiónu. Až neskôršie sa ukázalo, že v prípade *znovuzrodenia* Číny sa rozhodujúcim makroekonomickým katalyzátorom jej napredovania stala premyslená alokácia historicky ojedinelého objemu domácich investícií spotrebúvajúceho až polovicu vytvoreného HDP a ich intenzifikácia prostredníctvom PZI.

Zo spôsobu zvládnutia ekonomických procesov pred krízou, ale predovšetkým počas nej sa snažila čerpať poznatky ekonomická teória i medzinárodné ekonomické inštitúcie. Dôsledkami preskupovania reálnej ekonomickej sily prostredníctvom PZI do Ázie pre ostatné súčasti svetového hospodárstva sa podrobne zaoberali napríklad: Baláž, Szökeová a Zábojník (2012), Krugman (1994, s. 28), Lin (2007), Obadi (2013), Stiglitz (2002) alebo Zheng (2013). Čína, ako kľúčový účastník G 20, svojou hospodárskou politikou dlhodobo prezentovala, ako úspešne presadzovať svoje rastové priority. Lin (2007) hlavný ekonóm Svetovej banky, formuloval štyri základné postuláty dlhodobého rozvoja, ktoré čínska vláda realizovala, aby udržala vysoký ekonomický rast aj v období krízy a dlhodobý prílev PZI: *poskytnúť viac autonómie štátnym podnikom zavedením zisku ako motivačného prvku, opustiť prax direktívneho stanovovania cien a zaviesť trhové ceny, umožniť plnú liberalizáciu tých odvetví, ktoré sú trhovo zrelé a počas prechodného obdobia vytvoriť pevný právny rámec na posilnenie trhových inštitúcií*. Potvrdilo sa, že pre Čínu i Áziu ako celok silnejúca váha ich *hlasu* na medzinárodnej scéne predstavuje obrovskú príležitosť prispieť k vytváraniu novej podoby globálnej ekonomiky v pokrízovom období. A je to plne odôvodnené (podľa Kahna, 2009), ak vezmeme do úvahy ich súčasnú ekonomickú silu vo svete.

Dlhodobé analýzy vývoja čínskej ekonomiky (UNCTAD; IMF) potvrdili, že intenzívne pôsobenie PZI v čínskej ekonomike, s cieľom efektívne využívať vnútorné komparatívne výhody či zabezpečený odbytový trh transnacionálnych korporácií (TNK), neboli jediným vysvetlením úspešného vstupu produkcie na svetové trhy. Je nesporné, že Čína si uvedomovala, že napriek úspechu nie je dostatočne pripravená rýchlo liberalizovať vlastnú ekonomiku a úspešne čeliť vplyvu globálnych trhov. Preto sa od obdobia zavedenia medzinárodnej konvertibility čínskeho jüanu (CNY) spoliehala na pozitívny vplyv svojej špecifickej monetárnej politiky, opierajúcej sa hlavne o jeho dlhodobo podhodnotený výmenný kurz. Z toho plynúce efekty pôsobili ako významný podporný element na úspešné presadzovanie sa na medzinárodných trhoch. Ako zdôraznil Rodrik (2011, s. 155): „Intervenciami na menových trhoch a brzdením tokov odlevu

krátkodobého kapitálu čínska vláda od roku 2004 zabraňovala zhodnocovaniu svojej meny, čoho prirodzeným dôsledkom bol jej rýchly ekonomický rast a úspešný prienik na všetky medzinárodné trhy.“

Menový kurz čínskeho jüanu je od roku 2005 nastavený ako riadený, plávajúci, s postupne posilňujúcim trendom voči americkému doláru. Fluktučné pásmo podľa centrálne stanovenej parity bolo povolené v pásme od +0,5 do -0,5 %. Od roku 2013 sa povolený interval rozšíril na ± 1 %, čím bola zvýšená miera jeho flexibility (Davies a Czesaný, 2014, s. 57). Výsledkom celého procesu bola účinná podpora vývozu prostredníctvom jeho podhodnocovania a postupná *likvidácia* konkurencie na vnútorných trhoch v USA a EÚ, hlavne pokiaľ išlo o predaj výrobkov konečnej spotreby. Saldo bežného účtu platobnej bilancie aj pričinením tejto významnej podpory vzrástlo z 20,5 mld. USD v roku 2000 na 230 mld. USD v roku 2006 a na cca 420 mld. USD v roku 2008 (Zábojník, 2010, s. 54). Napriek celkovému celosvetovému poklesu hospodárskeho rastu Čína zaznamenala v roku 2013 netto príjem z tohto obchodovania vo výške cca 236 mld. USD (UNCTADSTAT, 2014).

Graf 3

Vývoj kurzu menového páru USD/CNY (2010 – 2014)

Prameň: Spracované na základe databázy REUTERS.

Nezodpovedanou otázkou zostáva kvantifikácia toho, do akej miery podhodnotená čínska mena ovplyvňuje jej zahraničnoobchodné relácie. Ešte v roku 2004 fixný kurz CNY voči USD na úrovni 8,28. Ten sa postupne posilňoval, a to až do pásma 6,1 – 6,3 v roku 2014, čo sa nevyhnutne prejavilo v oslabení podpory čínskeho exportu. Napriek tomu prebytok na bežnom účte, ako sme už uviedli, ďalej narastal. Podľa Subramaniana a Keslera (2013, s. 3) by ďalšie zhodnotenie kurzu CNY voči USD len o 1 % znížilo objem obchodného prebytku Číny počas rokov 2014 – 2016 o cca 17 – 20 mld. USD. Ak by sa tento kurz zhodnotil o pätinu, na cca 5 CNY/1 USD, tak by sa tento prebytok znížil až

o cca 350 – 500 mld. USD a v prípade USA by schodok z bilaterálneho obchodu klesol o 50 – 120 mld. USD. Práve túto úroveň mnohí americkí odborníci považujú za neoprávnene nadobudnutú komparatívnu výhodu čínskych exportérov.

2. Pozícia priamych zahraničných investícií v transformácii čínskej ekonomiky

Niet sporu o tom, že investície sú hlavným katalyzátorom celkového hospodárskeho napredovania Číny a ich prílev zo zahraničia mal dlhodobu vplyv aj na celý medzinárodný ekonomický systém. Po roku 1995 sa krajina úspešne vyhla prehlbovaniu konzekvencií z nastupujúcej ázijskej finančnej krízy a aj vysokej miere inflácie sprevádzajúcej vlastný nadštandardný hospodársky rast. Vysvetľuje sa to hlavne rýchlo rastúcou produktivitou v priemysle (3 – 4 % ročne) bez toho, aby obdobným tempom rástli aj mzdy (Bosworth a Collins, 2003, s. 37). Od roku 2005 bola vysoká produktivita zodpovedná za 2/3 rastu čínskeho HDP, pričom dosahovala viac ako dvojnásobnú úroveň produktivity napríklad voči Indii. Chow (2008, s. 24) považuje tento fakt za rozhodujúci, pokiaľ ide o teritoriálne presmerovanie nových PZI v Ázii v prospech Číny.

Tabuľka 2

Vývoj prílevu PZI za vybrané regióny (2006 – 2012, v bil. USD)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Svet	1.46	1.98	1.79	1.12	1.31	1.52	1.35
USA	0.24	0.22	0.30	0.14	0.20	0.22	0.17
Čína	0.07	0.08	0.11	0.09	0.12	0.12	0.12
Čína + Hongkong	0.12	0.13	0.17	0.14	0.19	0.20	0.08

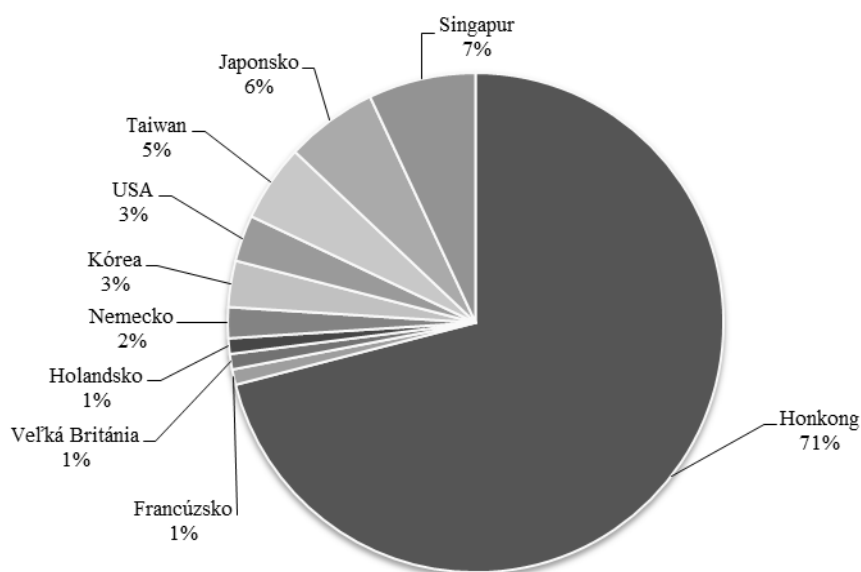
Prameň: Podľa World Investment Report (2012), s. 169 – 170; World Investment Report (2013), s. xvi.

V rokoch 1985 – 1992 bola priemerná hodnota prílevu PZI do Číny iba 3,9 mld. USD, v roku 2000 vzrástla na 38 mld. USD a v roku 2008 na 92,4 mld. USD. V roku 2011 dosiahol ich prílev 125 mld. USD a o rok neskôr, aj napriek negatívne vplyvu medzinárodnej finančnej krízy, 121 mld. USD (World Investment Report, 2013, s. xiv). Celkový svetový prílev PZI (2012) poklesol o cca 18 %, do východnej Ázie o 8 %, ale do Číny len o 2 %. Podľa predbežných údajov Ministerstva obchodu ČLR (2013) bolo v roku 2013 založených 22 273 nových firiem a celkový objem prílevu PZI dosiahol cca 117, 6 mld. USD. Tieto fakty tiež potvrdili, že miera jej atraktivity, ktorá je už štvrtý rok vo svetovej ekonomike najvyššia, potvrdzuje vysokú *odolnosť* krajiny voči globálnej kríze. Pozoruhodnou je skutočnosť, že tento prílev bol od roku 2011 sprevádzaný rýchlo rastúcou ingerenciou segmentu služieb a samotná hmotná produkcia sa ocitla na 2. mieste. Takáto inverzia sa premietla do rýchlejšieho rastu nových pracovných

príležitostí vyžadujúcich vyššiu kvalifikáciu i do poklesu výrobných nákladov investorov.⁴ Pozíciu medzi najvýznamnejšími z nich si v Číne aj v roku 2012 udržali Hongkong, Taiwan, Singapur i Japonsko (World Investment Report, 2013, s. xiv).

G r a f 4

Teritoriálne rozloženie PZI smerujúcich do Číny (r. 2013, v %)

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov Ministerstva obchodu ČĽR (2013).

Optika vplyvu PZI na čínsku ekonomiku získava nový rozmer, ak k nemu prirátame ich celkový prílev do Greater China ako celku. Prevažná väčšina z nich má v týchto satelitoch len určitú *medzizastávku* predpokladajúcu poskytnutie špecifických preferencií udeľovaných Čínou špeciálne investíciám pochádzajúcim z tohto regiónu. Interné poznatky o ekonomickom prostredí, dislokácii prírodných a ľudských zdrojov, o domácej legislatíve i osobné kontakty hongkonských, singapurských i taiwanských Číňanov, rastúci prílev finančných zdrojov či schopnosť zahraničné investície regionálne optimálne dislokovať, sa ukázali ako neoceniteľné. Stali sa dôležitými miskami na váhach úspešnosti aj v prípade investičných projektov TNK, ktorých zdroje idú do krajiny väčšinou v osobitnom režime. Celkový objem PZI smerovaných do Greater China bol 274 mld. USD v roku 2011 a 271 mld. USD v roku 2012. V konečnom dôsledku

⁴ Služby generujú asi o 1/3 viac pracovných miest na jednotku produkcie ako primárny sektor alebo stavebníctvo. Číne táto zmena umožňuje dosiahnuť očakávanú sociálnu stabilizáciu, aj keď ekonomika dosahuje tempo rastu HDP len 7 – 8 %.

sa tak tento konglomerát stal už od roku 2009 najväčším svetovým prijímateľom PZI a v roku 2012 ich objemom predbehol prvé USA až o cca 2/5 (World Investment Report, 2013, s. xiv). Z grafu 4 vyplýva, že absolútne najväčším investorom v Číne je paradoxne jej teritoriálna súčasť – Hongkong. Ten dlhodobo participuje na celkovom príleve PZI vyše 2/3. Hoci táto koncentrácia je unikátna, má svoje logické vysvetlenie. Spočíva v tom, že zahraniční investori akceptujú výhody vyplývajúce pre realizáciu ich rozvojových zámerov z poskytovania celého spektra sofistikovaných služieb, prevádzkového servisu a financovania, ktoré poskytujú domáci experti, väčšinou čínskeho pôvodu, ako aj vysokú mieru garancií úspešného presadenia investícií, ktoré idú do krajiny prostredníctvom pobočiek dislokovaných v Hongkongu.⁵

Hoci podiel PZI na celkových fixných investíciách Číny je oficiálne len marginálny (podľa Národného štatistického úradu ČLR 2013 cca 2 – 3 %), dostupné údaje potvrdzujú, že ich vplyv na celkové hospodárske výsledky krajiny bol markantný, pretože boli orientované prednostne do oblastí produkcie prinášajúcich vyššiu mieru zhodnotenia kapitálu.⁶

Vo väčšine prípadov sa do priemyselných zón, ako hlavnej formy dislokácie PZI, prenášali zo zahraničia komplexné výroby s modernými, i keď niekedy len repasovanými zariadeniami, no často prepojené s originálnymi pracovnými postupmi a vysoko sofistikovanou organizáciou pracovného procesu kombinovanou s lacnou pracovnou silou a prevádzkovým časom až dvojnásobne vyšším ako napríklad v EÚ.

V procese celkovej expanzie PZI v NIK 4 a v Číne zohrali významnú rolu TNK. Veľmi dôležitým faktorom v ich rozhodovacích stratégiách bolo poskytnutie garancií na ochranu investovaných zdrojov a verejne deklarovaná snaha čínskej

⁵ Niektoré štatistiky ako najväčšieho investora v Číne uvádzajú Panenské ostrovy. Je to dané spôsobom technického vyhodnocovania príslušných dát; IMF, UNCTAD alebo OECD prezentujú Hongkong ako de facto nezávislú ekonomiku, a preto je v takomto prípade jeho pozícia nepochybniteľná. Obdobný pohľad prezentujú aj štúdie EÚ SAV (napr. Obadi, 2012, s. 124 a i.). Panenské ostrovy sú zasa vykazované ako veľký *off-shore* investor hlavne v čínskych databankách berúcich Hongkong ako súčasť Číny a prostredníctvom neho prúdiace PZI podľa pôvodného miesta ich alokácie. Tieto ostrovy sú významným centrom aj pre cca 22 000 najbohatších kontinentálnych Číňanov, ktorí prostredníctvom nich reinvestujú svoj kapitál späť a ten získava preferencie poskytované pre iné PZI, ako aj s tým súvisiacu právnu ochranu. Bližšie pozri Guevara (2014, s. 1).

⁶ Odborníci v súvislosti s pôsobením PZI v Číne často poukazujú na intenzívny vplyv tzv. *bambusovej rodinnej siete*, t. j. skupiny tzv. zámorských Číňanov (tzv. *Overseas Chinese*). Tvoria ju ekonomicky silné rodinné zoskupenia majúce enormné hospodárske pozície v celej juhovýchodnej a východnej Ázii. Napríklad na Filipínach tvorili v roku 1996 len cca 1 % populácie, ale kontrolovali vyše 50 % všetkých burzových operácií v krajine. V Indonézii bol tento pomer 4 %, resp. 75 %, v Malajzii 32 % a 60 %. Značný podiel majú aj v ekonomike Austrálie. Podľa jedného odhadu kontrolovalo cca 50 miliónov zámorských Číňanov ekonomickú hodnotu minimálne 700 mld. USD. Ich likvidný majetok presahoval 2,5 bilióna USD. Odhaduje sa, že z ich zdrojov v súčasnosti pochádza polovica všetkých PZI kumulovaných v Číne (Podľa: Singapore Business Times, 2013).

centrálnej vlády zaručiť právnu ochranu ich majetku. Až následne boli predmetom ich preferencií daňové systémy či možnosť repatriovať celý zisk zo svojho podnikania do zahraničia. To malo pozitívny vplyv na celkové formovanie podnikateľského prostredia v celej Číne. Keďže v poslednej dekáde rýchlo klesali ziskové marže v iných krajinách, TNK boli ochotné riskovať dlhšie obdobie na prekonávanie rôznych prekážok v nových oblastiach svojho *ekonomického záujmu*. To malo v konečnom dôsledku zabezpečiť dosiahnutie pozitívnejších hospodárskych výsledkov i potvrdenie ich teritoriálnych trhových pozícií. Značná časť takto nasmerovaných PZI patrila projektom na zelenej lúke, vertikálnym investíciám, hlavne v primárnom sektore, ale stále viac aj sektoru služieb. Vo všetkých troch segmentoch si korporácie posilňovali svoje trhové pozície. To im do značnej miery umožnilo kompenzovať straty utrpené v USA a EÚ počas finančnej krízy a udržať si aj naďalej dominantné postavenie na medzinárodných trhoch. V roku 2009 zahraničné firmy prispeli v Číne k vytvoreniu 45 miliónov nových pracovných miest, prostredníctvom uhradených daní tvorili 21 % príjmov štátneho rozpočtu, zabezpečovali 55,3 % z hodnoty čínskeho vývozu a 54,7 % dovozu (Graham a Vada, 2008, s. 30).

Pokiaľ ide o nosné vnútorné zdroje financovania ekonomického rastu v Číne, rozhodujúcou mierou sa na ňom podieľali úspory súkromných spoločností (predovšetkým v ťažkom priemysle), prameniace z rastúcej produktivity a vysokej profitability podporovanej aj štátnymi dotáciami, nasledované klasickými úverovými zdrojmi, a napokon domácnosti poskytujúce svoje úspory prostredníctvom bánk, a neskôr aj nákupom cenných papierov miestnych firiem (Wong, 2008). Intenzívna industrializácia ČĽR bola postupne znásobovaná vysokou mierou akumulácie kapitálu, čo pramenilo z celoplošnej liberalizácie ekonomiky, prebytku vlastnej pracovnej sily ochotnej pracovať za akýchkoľvek podmienok a vysokým sklonom obyvateľstva i štátnych monopolov k úsporám.⁷

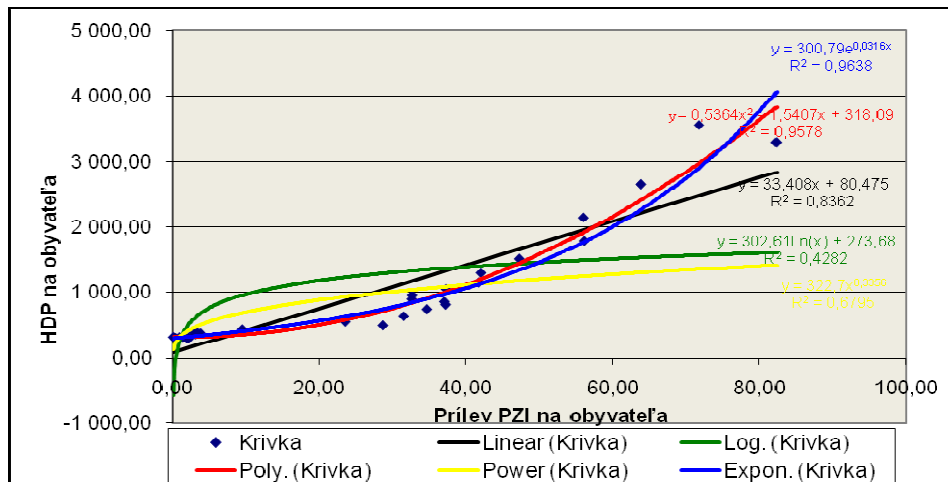
Vývoj potvrdil, že napriek dlhodobému ekonomickému rastu a relatívne nízkemu podielu PZI na celkových investíciách závislosť medzi rastom a prílevom investícií stále neklesá. V roku 2010 dosahovala táto závislosť enormných cca 96,5 % (graf 5). To do značnej miery nielenže potvrdzuje ich význam pre napredovanie celej ekonomiky, ale vysvetľuje aj úsilie štátu podporovať ich v budúcom období. Vládna administratíva musela preto zákonite, pri podpore vlastného rastu, vytvárať dostatočne príťažlivé prostredie pre ďalší prílev priamych zahraničných investícií.

---

⁷ V 90. rokoch úspory tvorili cca 23 % z disponibilného príjmu, v Japonsku 18 – 21 %, v Nemecku 13 %, v USA len 6 – 8 %. V roku 2007 bola úroveň úspor v čínskej ekonomike rekordná, keď s 54 % predstihli priemer za NIK 4 (31,6 %), RTE (20 %) i Afriku (26 %). Ich vysokú úroveň si udržiavala aj v období finančnej krízy. Podľa IMF (2011) a Lipshitz, Rochon a Verdier (2008).

Graf 5

Korelačná závislosť medzi HDP/obyv. a prílevom PZI/obyv. v ČĽR

Poznámka: Najväčšia variabilita premenných je pri exponenciálnej krivke, a to $R^2 = 0,9638$. Hodnoty premennej Y (HDP na obyvateľa) sú na 96 % určené hodnotami premennej X (prílev PZI na obyvateľa).

Prameň: Vlastné spracovanie na báze údajov World Investment Report (2012).

V oblasti podpory PZI Čína ponúkala už od roku 2005 významné investičné stimuly tým zahraničným firmám, ktoré boli ochotné poskytovať, alebo v rámci *joint venture* preferovať využívanie vysokých technológií a moderných zariadení či unikátne *know-how*. Týmto spôsobom nepriamo aktivizovala aj vlastné výrobné kapacity, ktoré dovtedy väčšinou nedosahovali potrebné ekonomické alebo technické parametre. V prípadoch, keď prichádzal partner s investíciami, ktoré boli zaradené do špeciálneho *čínskeho zoznamu najvyššieho záujmu*, boli podporné stimuly nadštandardné, často osobitne *šité* len na takúto individuálnu investíciu. Významnú úlohu v tomto procese zohrala postupná racionalizácia uplatňovaného daňového systému. Daň odvádzaná PZI zo zisku bola 15 % (domáce firmy 33 %), počas prvých dvoch rokov podnikania bol zisk od dane úplne oslobodený a ďalšie tri roky sa platila z nej len polovica (t. j. 7,5 %). Firmy, ktoré zavádzali vysoké technológie, platili polovičnú daň ešte ďalšie tri roky. Výrobné *joint venture* s činnosťou naplánovanou na viac ako desať rokov boli prvé dva roky úplne vyňaté z daňovej povinnosti a ďalšie tri roky platili len 50 % tejto dane. V prípade pätnásťročnej činnosti bolo toto pravidlo uplatňované na 5 rokov a ďalších päť rokov len na 50 %. Firmy, ktorých hodnota exportu predstavovala 70 % a viac z celkovej produkcie, platili len tzv. preferenčnú daň 10 %, pričom výrobky predávané v rámci príslušnej priemyselnej zóny boli oslobodené od platby DPH. Od 1. 1. 2008 ju museli firmy so sadzbou zníženou na 15 % do roku 2013 postupne zvyšovať až na 25 %, pričom sa to však netýkalo

tých podnikateľských subjektov, ktoré čerpali vopred dohodnuté daňové prázdniny, t. j. 2 + 3 roky (World Investment Report, 2013, s. 17 a 49).

Od roku 2008, keď sa pod vplyvom medzinárodnej finančnej krízy zaznamenalo celkové *ochladenie* svetovej ekonomiky, znížil sa aj prílev PZI do Číny. Vláda preto schválila prefinancovanie obrovského stimulačného programu podpory domácich investícií a rozšírenia vnútornej spotreby (cca 700 mld. USD). Ten vytvoril dodatočný podnikateľský priestor aj pre zahraničných investorov. Odhaduje sa, že objem podporných stimulov dosiahol cca 15 – 17 % z HDP (Kohout, 2003, s. 23). V roku 2010 PZI do Číny obnovili rast a zvýšili sa o 8 %. Preto snaha čínskej vlády lákať predovšetkým atraktívne investície s vyššou pridanou hodnotou ďalej pokračovala. Na pokračovanie ekonomickej krízy reagovala administratíva od roku 2012 novým programom podpory vnútorného dopytu v objeme ďalších 300 – 500 mld. USD. Niektorí experti v tejto súvislosti spochybňujú efektivitu takýchto štátnych intervencií. Zhodujú sa v tom, že za najväčšie riziko hospodárskeho vývoja Číny treba považovať rýchlo sa *nafukujúcu* realitnú bublinu na domácom trhu nehnuteľností.⁸ Napriek tomu atraktivita čínskej ekonomiky neklesá. Zahraniční investori sú motivovaní poskytovaním dodatočných podnikateľských výhod, či už ide o uvoľnenie exploatacie surovinných zdrojov, efektívnejšie využívanie domáceho trhu alebo vstup do jej finančného a bankového sektora či mimoriadne investičné stimuly poskytované pri vstupe firiem do vnútorných provincií krajiny. Aj z tohto dôvodu v súčasnosti Čína ostáva najatraktívnejšou krajinou pre prijímanie PZI. Potvrďuje to aj Správa Americkej obchodnej komory, podľa ktorej až 4/5 amerických podnikov tu pôsobiacich má optimistické vyhladky pre svoje budúce operácie a 73 % plánuje svoje investície ďalej rozšíriť (Ministerstvo obchodu ČĽR, 2012).

3. Vplyv vývozu investícií na strategické zámery Číny

Zahraničné investície spolu s exportom predstavujú dlhodobu dominantný faktor ekonomického napredovania Číny. Tak ako sa zvyšoval jej vlastný produkčný potenciál, čoraz výraznejšou črtou jej hlbšej integrácie do svetového hospodárstva sa stávalo presadzovanie strategických záujmov domácich firiem v zahraničí. Ako podľa *pravítka* začali svoje strategické záujmy uplatňovať aj mimo vlastného územia. Išlo nielen o hľadanie nových odbytových trhov, ale

---

⁸ Mao Jü-š' tvrdí, že veľká časť investícií do čínskej infraštruktúry si na seba nikdy nezarobí. Na základe štatistík spotreby odhaduje, že napr. 1/3 nových obytných domov, ktoré boli postavené od roku 2008, nie je trvale obývaná. Podľa analýzy banky HSBC oceľarsky priemysel v Číne, ktorý je dôležitý aj pre stavebníctvo, je dlhodobu v strate a narastajú mu nepredané zásoby, pričom však stále zvyšuje výrobu (Soukup, 2012, s. 20).

v súvislosti s rastúcim *hľadom* po dodávkach produkčných vstupov aj o získavanie zdrojov surovín a nadobúdanie iných strategických aktív v zahraničí (Steiger, 2010, s. 2). Trvalým dôvodom zostalo investovanie stratégiou tzv. *tariff jumping* do krajín, v ktorých je vysoké importné zaťaženie a ktoré uvažujú voči Číne vysoké antidumpingové clá, alebo sa snažia iným spôsobom ochrániť domáci trh pred expanziou dodávok čínskeho tovaru (Kej-i-an, 2005, s. 18).

T a b u ľ k a 3

Vývoj PZI za vybrané regióny (2006 – 2011, v bil. USD)

Teritórium/rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Svet	1.42	2.20	1.97	1.76	1.45	1.69	1.39
USA	0.23	0.93	0.31	0.27	0.30	0.40	0.33
Čína	0.02	0.02	0.05	0.05	0.07	0.07	0.08
Čína + Hongkong	0.06	0.08	0.10	0.11	0.17	0.15	0.08

Prameň: Podľa UNCTAD (2012), s. 169 – 170 a UNCTAD (2013), s. xv.

V zahraničnej expanzii čínskej ekonomiky možno identifikovať určitú logickú chronológiu: rast výroby vyžadoval viac surovín, ktoré bolo treba uhradiť, najprv protidodávkami tovarov, neskôr ho stále viac zabezpečovať z vlastných kapacít čínskych firiem dislokovaných v zahraničí. Využívanie toho či oného spôsobu prieniku do zahraničia nie je náhodné, ale vždy závisí od toho, v akom rozsahu môže Čína uplatniť svoje komparatívne predpoklady a presadiť vlastné dlhodobé strategické priority. Aj v tomto prípade sa potvrdzuje, že: „Čína nikdy nerobí nič, čo by jej neprineslo konkrétne výhody. Jej plány sú vždy dlhodobé, strategické a presne to je aj prípad rozmiestnenia jej PZI“ (Mikoláš, 2011, s. 65).

Obdobne ako v prípade ich prílevu aj pri odleve možno sledovať rýchly postup Číny v rebríčku najväčších investorov v zahraničí. V roku 2009 sa umiestnila medzi nimi len na 6. mieste, no v roku 2012 boli pred ňou už iba USA a Japonsko.⁹ Celkový objem PZI pochádzajúcich z Greater China sa v rokoch 2005 – 2011 takmer strojnásobil a aj v období medzinárodnej finančnej krízy a všeobecného utlmenia investovania vo svete sa zvyšoval. Na ich kumulovanom celosvetovom odleve sa tento blok podieľal cca 8 %, pričom však participácia pevninskej časti Číny bola začiatkom tisícročia len minimálna. Pozoruhodnou bola vysoká miera ingerencie Hongkongu, ktorá je niekoľkonásobne väčšia, ako je to v prípade samotnej ČLR, a tvorí takmer 2/3 ich hodnoty na celkovom odleve PZI z tohto bloku. Aj v tomto prípade sa potvrdzuje, že Hongkong má skutočne unikátnu medzinárodnú pozíciu, pokiaľ ide o pohyb kapitálu i jeho transfer z *off-shore* centier. Prostredníctvom jeho prílevu alebo odlevu však ide v konečnom dôsledku o presadzovanie čínskych ekonomických záujmov v zahraničí.

⁹ Kumulovaný odlev PZI Číny a Hongkongu dosiahol 168 mld. USD. Bol o 45 mld. USD vyšší ako v prípade druhého Japonska.

T a b u ľ k a 4

Kumulovaný vývoj priamych čínskych investícií v zahraničí (1980 – 2011 v mld. USD)

Rok	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Čína	n. a.	0.90	4.46	17.77	27.77	57.21	298.41	365.98
Čína, Hongkong	0.15	2.34	11.92	78.83	388.38	471.32	936.03	1 045.92
Čína, Macao	0	0	0	0	0	0.49	0.68	0.74
Čína, Taiwan	13.01	13.27	30.36	42.61	66.66	103.33	190.80	213.06
Spolu	n. a.	16.52	46.73	139.21	482.80	632.34	1 425.92	1 625.71
Svet spolu	698.95	987.59	2 081.15	3 438.08	7 450.02	11 563.01	19 906.66	20 438.19

Poznámka: Tabuľka vychádza z analýzy kumulovaných PZI Číny a odhadovaných investícií z Greater China. Údaje sú v bežných cenách a výmenných kurzoch, v mld. USD. Vývoj PZI z Číny sa začal sledovať až v roku 1981.

Prameň: Vlastné výpočty z World Investment Report (2012).

Davies a Czesaný (2014, s. 53) v analýze venovanej odlehu PZI zdôrazňujú, že získanie prírodných zdrojov, finančného kapitálu, nových technológií alebo lepších pozícií na zahraničnom trhu bolo v prípade štátnej administratívy nepochybne hlavným dôvodom priamej podpory aktivít čínskych firiem v zahraničí. Rastúca expanzia je taktiež dôkazom jej precízneho strategického uvažovania. Stiglitz (2002) v tejto súvislosti uviedol, že pri všeobecnej miere úspor blížiacej sa k 50 % – v porovnaní s americkými 14 %, pričom miera úspor amerických domácností je takmer nulová – Čína nazhromaždila obrovské zdroje. Môže ich využiť – a aj to robí – na strategické investície vrátane vlastných projektov na ťažbu vzácnych prírodných zdrojov, akým je ropa. To je nová realita, ktorej nevieme zabrániť a budeme sa musieť s ňou vyrovnáť.

V rokoch 2005 – 2012 bolo vo forme čínskych PZI investovaných v zahraničí vyše 606 mld. USD, pričom najviac z toho 284,5 mld. USD bolo do energetiky, 100 mld. USD do ťažby kovov, 89 mld. USD do sektora dopravy, 48,7 mld. USD do nehnuteľností a 37,3 mld. USD do finančných služieb (Himmelfreund-pointer, 2012, s. 20). Na konzekvencie finančnej krízy reagovala výraznými zmenami aj odvetvová štruktúra čínskych investícií. Už v roku 2011 sa cca 3/4 nových PZI redислоkovalo do terciárneho sektora. Najviac smerovalo do informačného a telekomunikačného a až potom do ťažobného a spracovateľského priemyslu (Davies a Czesaný, 2014, s. 53) . Od roku 2013 prichádza k ďalším závažným posunom v ich štruktúre v prospech akvizícií a fúzií firiem majúciich významné postavenie na trhu, vlastníacich rôzne patenty, *know-how* alebo rôzne unikátne priemyselné postupy.

Napriek systémovým opatreniam Číny na podporu svojich strategických plánov v oblasti získavania nových zdrojov i stagnácii domácej spotreby sa potvrdzuje, že pokiaľ si aj v nasledujúcich dekádach udrží vysokú dynamiku rastu, jej závislosť od dovozu nových technológií, strojov a zariadení, ale stále viac aj od surovinových vstupov bude ešte rásť. Nová čínska vláda (2013) síce potvrdila

záujem znižovať napríklad mernú spotrebu palív, no predsa sa ukazuje, že dynamika rastu tejto ekonomiky bude minimálne najbližšiu dekádu rýchlejšia ako tempo poklesu ich spotreby. Odborníci potvrdzujú, že pokiaľ Čína bola ešte na prelome miléníí v tomto segmente úplne sebestačná, tak v roku 2030 bude vyše 80 % ropy, 42 % zemného plynu a minimálne 6 % spotrebúvaného uhlia dovážať (Wong, 2008, s. 119). Aké budú ekonomické podmienky zaistenia týchto zdrojov v roku 2030, nie je možné objektívne predikovať. S vysokou mierou pravdepodobnosti však budú všetky tieto vstupy viacnásobne drahšie, pretože minimálne náklady na ich ťažbu a prevádzku ťažobných i prepravných činností a medzinárodný dopyt budú vyššie ako potenciálny rozsah ponuky. Mala by to byť práve Čína, ktorá bude schopná rešpektovať ich výšku a byť pripravená ich v rámci svojej ekonomiky aj efektívne využívať.

3.1. Význam *governance* pre transformáciu čínskej ekonomiky

Novú situáciu na svetových trhoch zohľadnila od roku 2011 čínska administratíva v prijatí novej strategickej doktríny. Tchu-min (2011, s. 7), námestník výkonnej riaditeľky IMF Ch. Lagardeovej, ju vystihol takto: „V nastávajúcich rokoch čaká svetovú ekonomiku dvojrýchlostný rast. Pomalším z partnerov bude samozrejme Európa, resp. Západ ako celok, a to aj za predpokladu prijatia záchranného balíčka, úspešnej revitalizácie európskych bánk a posilnenia unitárnych stabilizačných mechanizmov. Európa však nesmie dopustiť, aby turbulencie na peňažných trhoch podkopávali hladké financovanie reálnej ekonomiky, keďže pred následnými poruchami by neunikla ani Čína, a ani zvyšok východnej Ázie, a preto sa vzájomná interdependencia prehĺbi.“

Stratégia expanzie čínskej ekonomiky sa doteraz mohla opierať o funkčný politický systém, ktorý má silné autoritárske prvky a podľa mnohých odborníkov pôsobí ako mocenský absolutizmus. Hoci od začiatkov radikálnej transformácie v Číne uplynuli už tri desaťročia, v tejto oblasti prichádzajú zmeny len pomaly. Potvrzuje sa, že Čína zostáva diktatúrou, zaznamenať tu však možno polemické názory ekonómov, pokiaľ ide o jej účinnosť v porovnaní s demokraciami, hlavne v období kríz. Fukuyama (1997) zdôrazňuje, že *pekinská vláda je aj v čase krízy schopná robiť v oblasti ekonomiky rýchle a účinné opatrenia. Demokracia je – prinajmenšom v čase krízy – z ekonomického pohľadu nevýhodou, pretože biznis sa lepšie dopĺňa s nedemokratickým politickým systémom. Autoritárske vlády môžu manipulovať národnou menou, zoštatňovať a využívať nerastné zdroje ako mocenský nástroj.* Hlavnou výhodou je nízka úroveň sociálnopolitických štandardov. Mínusom demokracií západného typu je pomalosť pri rozhodovaní, zdĺhavé procedúry a rigidné politické ohľady. Naopak, autoritárske štáty konajú rezolútne a sú schopné okamžite nasadiť všetok svoj potenciál. S týmito názormi

polemizoval prezident Svetovej banky R. Zoellick: „Napriek diktatúre čínske hospodárstvo spomaľuje a súčasný model ekonomického rastu je už neudržateľný. Preto musí byť predefinovaná úloha štátu“ (Janoušek, 2012, s. 40).

Rozvojová stratégia Číny podľa všetkého ráta s mnohými alternatívami nielen vnútorného vývoja a svetového hospodárstva vôbec. V poslednej dekáde potvrdzuje, že takmer vždy bola voči iným krajinám v určitom časovom predstihu a vedela sa na rôzne makroekonomické zmeny vopred pripraviť, alebo im vedela lepšie odolávať, a to preto, lebo bola schopná obetovať, s cieľom udržať si svoje ekonomické pozície, čokoľvek. Je nesporné, že miera jej integrácie do svetovej ekonomiky dosiahla vysoký stupeň. Je najväčším svetovým exportérom, má najväčšie menové rezervy a jej pozícia v tokoch PZI je trvale jednou z najväčších na svete. Zároveň sa potvrdzuje, že celý rad nových výziev zatiaľ v Číne nenachádza konkrétneho *adresáta*. Ide hlavne o schopnosť riešiť problémy súvisiace s obrovskou jednotkovou spotrebou energie a jej neproduktívnym využívaním, zhoršovaním životného prostredia, keď sa v roku 2011 stala najväčším svetovým znečisťovateľom, prehlbujúcimi sa regionálnymi disproporciami alebo zásadnými príjmovými rozdielmi obyvateľstva. Tie zatiaľ determinuje nízka úroveň spotreby a v konečnom dôsledku aj *vnútorné pnutie* medzi chudobnými a bohatými Číňanmi, čo v konečnom dôsledku má vplyv na celú jej ekonomiku, ale na štátnu administratívu osobitne (Němec, 2012, s. 133). Tento fakt sa ukazuje byť ďalším vnútorným rizikom budúceho vývoja krajiny.

K významným prejavom predvídavosti a cieľavedomosti štátnej administratívy Číny patrí aj podpora jej transformácie v oblasti vedy, výskumu a vzdelávania. Aj v tejto oblasti sa potvrdzuje neokonfuciánsky prístup k hodnotám, akými je vzdelanie, ale aj systematickosť, s akou k jeho presadzovaniu pristupuje. Čínska vláda aj v období, keď ekonomiku *řahala* produkcia s nízkou mierou pridanej hodnoty, nestratila zo zreteľa potrebu zabezpečiť vzdelanie čo najširšiemu počtu obyvateľstva. Zlepšujúce sa vzdelanie a vyššia kvalifikovanosť pracovnej sily zákonite priťahli investorov so sofistikovanejšou produkciou, čo sa v konečnom dôsledku prejavilo vo vyššom raste produktivity práce a na väčšej pridanej hodnote.

Štátne výdavky na vedu, výskum a vzdelanie rástli v Číne permanentne od roka 1990. Medzi rokmi 2001 až 2006 každoročne o 19 %, pričom dosiahli sumu 86,8 mld. USD. V roku 2008 podiel štátnych výdavkov na vedu a výskum dosiahol zhruba úroveň EÚ 27, v roku 2011 to už bolo 133,2 mld. USD, čo bolo takmer 2 % z jej HDP (World Bank, 2011). Cieľom je do roku 2015 zvýšiť investovanie do vzdelávacieho systému na úroveň minimálne 3 % z HDP. Tempo modernizácie Číny, pokiaľ ide o vzdelávací systém, je aj v súčasnosti oveľa vyššie ako u jej ekonomických konkurentov.¹⁰

V roku 2011 bolo v Číne prijatých celkovo 526 tisíc patentových žiadostí na nové vynálezy, z toho 76,7 % od domácich žiadateľov. Bolo udelených milión patentov. Čína podala v roku 2013 cca 21 500 patentových prihlášok a z 3. miesta, za USA a Japonskom, v ich počte vytlačila Nemecko. Medzi štyrmi TNK na svete, ktoré podali viac ako 2 000 prihlášok, sú dve čínske (ZTE a Huawei), pričom Nemecko tam má len jedinú firmu (Bosch) (Lavička, 2014, s. 1). Globálny inovačný index (2011) zaradil Čínu na 29. miesto zo 125 krajín, v indexe inovačného výstupu na 14. miesto (oproti roku 2009 posun o 8 miest vyššie).

Ochladzovanie čínskej ekonomiky a znižovanie jej celkových investičných aktivít priamo vplyvajú na intenzitu, charakter i celkové smerovanie tokov PZI. Hoci sú prirodzenou reakciou na pokles medzinárodného dopytu vyvolaného dlhodobou finančnou krízou, presmerovanie záujmu do tých segmentov ekonomiky, ktoré súvisia s vysokými technológiami, vrátane prípravy odborníkov a rozsiahleho vedeckovýskumného zázemia, je očividné a podľa všetkých dostupných informácií sa stalo v Číne ťažiskovou výzvou aj pri prekonávaní konzekvencií tejto krízy.

Záver

Vývoj ukazuje, že Čína sa bude musieť v budúcnosti vyrovnáť s narastajúcimi vnútornými disproporciami a objavujúcimi sa medzinárodnými prekážkami, no celý proces adaptácie má dobre *naštartovaný* a niet pochyb o tom, že zvládne nové situácie a bude včas reagovať na aktuálne výzvy. Už sa stala globálnou ekonomikou a z dôvodu jej narastajúcej medzinárodnej dominancie ostatné súčasti svetového hospodárstva sú od nej čoraz viac závislé. Pokiaľ do roku 2010 sa ako problém javil najmä rýchlo rastúci export a z toho plynúce zväčšovanie dopytu po surovinách a energiách, čo zdvíhalo ich svetové ceny a vyvolávalo poruchy v zásobovacích reťazcoch, tak v období medzinárodnej finančnej krízy rastú riziká vyplývajúce z trvale vysokého vývozu čínskych PZI. Vytvárajú nielen nové produkčné kapacity v tomto regióne, ale na úkor iných národných ekonomík aj milióny pracovných príležitostí v zahraničí. Prostredníctvom nich si Čína zabezpečuje rozhodujúce zdroje surovín a strategických materiálov. Podľa Goodinga (2013, s. 16) sa spolieha na to, že ekonomiku výrazne *potiahne* práve rast vnútornej spotreby. Predpokladá sa, že jej objemom v roku 2020 predbehne USA, lebo počet príslušníkov strednej triedy stúpne na zhruba 700

---

¹⁰ Prejavuje oveľa väčšiu otvorenosť a univerzitná špička má významné personálne väzby na prestížne vysoké školy v USA a v Európe. Na čínskych vysokých školách je 6 mil. študentov, cca 1,6 mil. študentov v postgraduálnom štúdiu a desiatky tisíc sú štipendistami v zahraničí. Podiel študentov z Greater China tvorí napr. polovicu zahraničných vysokoškolákov v USA atď.

miliónov. Prezentované sú však aj iné názory. Napríklad Pettis (2012, s. 3) vidí riziká ďalšieho vývoja hlavne na trhu komodít: „Čínsky ekonomický rast, ktorý skôr ťahal väčšinu dopytu po komoditách, sa spomaľuje a klesne ešte viac. Posun jej ekonomiky smerom k udržateľnému rastu bude takisto vplývať na pokles intenzity, s akou sa komodity budú využívať. Zníženie z toho plynúceho dopytu zníži ambície producentov komodít kupovať hotové výrobky, a to v konečnom dôsledku ovplyvní ekonomiky nielen EÚ a USA, ale aj Číny.“

Je nesporné, že svetová finančná kríza značne naštřbila dôveru, aj pokiaľ ide o pozície Číny v systéme globálnej ekonomiky. Dopyt na svetových trhoch prestal ťahať jej ekonomiku dostatočným tempom a preorientácia exportných tokov smerom na ázijský regionálny trh a viac na uspokojenie domáceho dopytu je stále dosť pomalá. Ukazuje sa, že tieto tendencie sa nezaobišli bez negatívnych dôsledkov v sociálnej oblasti. Premiér Wen Ťia-pao v roku 2012 potvrdil, že Čína v záujme posilnenia vlastnej ekonomiky bude: *...potrebovať politickú reformu, lebo bez nej nebude môcť uskutočňovať hospodárske zmeny. Dosiahnuté výdobytky môžu vyjsť navnivoč a potom sa nebudú môcť dôsledne riešiť nové problémy, ktoré sa v čínskej spoločnosti vynoria.*¹¹ Moore (2012, s. 6) pripomína, že: „Dlhodobý rozvoj ekonomiky spôsobil nespravodlivé rozdeľovanie zdrojov, prišlo k strate dôvery vo vládu, k rastu korupcie a ďalším nešvárom. Viem, že na vyriešenie týchto problémov sú nevyhnutné ekonomické a politické reformy. Verím, že demokratický systém sa bude v Číne v súlade s čínskymi podmienkami rozvíjať krok za krokom a tento vývoj nemôže nič zastaviť.“

Od roku 2012 Čína expanduje v nákupe vysokých technológií, resp. akvizíciami firiem, ktoré ich vlastnia, a tým získava aj ich pôvodné trhové pozície. Obrovské množstvo aktív jej pomáha preberať jednu pozíciu za druhou, a tak v konečnom dôsledku mení svoju hospodársku silu vo fenomén schopný nielenže ovplyvňovať vnútornú ekonomiku a politickú stabilitu v každej inej krajine, ale dostávať ich do hlbkej bilaterálnej závislosti od vývoja vlastnej ekonomiky. Mnohí odborníci a prognostici zväzujú jej budúcnosť s celkovým smerovaním svetového hospodárstva. Podľa prognózy (Fink a Plattner, 2012, s. 5) by mala Čína v roku 2030 vytvoriť cca 23,8 % svetového HDP, pričom USA len 17,3 %, EÚ 14,3 %, India 10,4 % a Japonsko 3,6 %. Subramanian a Kessler (2013) zdôrazňujú, že svetová ekonomika zostane unipolárna a aj naďalej jej bude dominovať G1, len to už bude Čína, a nie USA. Hawkswort dopĺňa: „Do roku 2050 sa obnoví dominancia Číny a Indie, čo bude vlastne len návrat k ére začiatku priemyselnej revolúcie. Dočasná vývojová odchýlka smerom na Západ sa teraz vracia späť“ (Hawkswort, 2011, s. 3). V prípade, že by tempo vlastného rastu nezvládla,

¹¹ Z prejavu na zjazde najvyššieho zasadnutia ľudových zástupcov ČĽR, 14. marca 2012 (Němec, 2012, s. 53).

bola by to katastrofa nielen pre európsku i americkú ekonomiku, ktoré na jej trhu umiestňujú čoraz viac svojej produkcie a dovážajú dôležité produkty i komponenty, ktoré už samy prestali vyrábať, ale aj pre rozvojové krajiny, ktoré by prišli o odbyt svojich surovín a nevedeli by splácať obrovské dlhy, ktorým v súčasnosti čelia. Ak by prišlo napríklad k spomaleniu investícií na čínskom realitnom trhu o 15 %, znamenalo by to zníženie japonského a nemeckého HDP o viac ako 1 %. Zároveň by výrazne klesli ceny železnej rudy, zinku, niklu, medi a ďalších kovov (Hudema, 2012, s. 21). Aj tieto súvislosti potvrdzujú, že Čína sa bezpochyby stala globálnou ekonomikou a miera jej interdependencie, či už smerom do jej vnútra alebo navonok, je neprehliadnuteľná. Preto akýkoľvek problém, ktorý by postihol jej rast alebo ekonomickú konjunktúru, nebude autonómny a ani jeho riešenie nebude môcť zostať len na tejto krajine samotnej, ale stane sa vážnym problémom globálnej ekonomickej agendy.

Literatúra

- AKAMATSU, K. (1962): A Theory of Unbalanced Growth in the World Economy. *Weltwirtschaftliches Archiv. Review of World Economics*, 86, č. 2, s. 196 – 217.
- BALÁŽ, P. – LÍNER, M. (2004): Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve: Finančná kríza v juhovýchodnej Ázii – hrozba či výzva pre svetové hospodárstvo? Bratislava: Sprint vĕra. ISBN 80-89085-35-0.
- BALÁŽ, P. – SZŐKEOVÁ, S. – ZÁBOJNÍK, S. (2012): Čínska ekonomika – nová dimenzia globalizácie svetového hospodárstva: (bude XXI. storočie storočím Číny?) Bratislava: Sprint dva. ISBN 978-80-89393-3
- BOSWORTH, B. – COLLINS, S. (2003): *The Empiric of Growth*. London: Un Update. ISBN 978-92-2-318143-7.
- DAVIES, CH. – CZESANÝ, S. (2014): Čína na vrchole hospodárskeho cyklu. *Euro*, č. 5, s. 56 – 57.
- DENG, P. (2004): Outward Investment by Chinese MNC's: Motivations and Implications. *Business Horizont*, 47, č. 3, s. 8 – 16.
- ECONOMIC SURVEYS (2013): China. Overview. Paris: OECD, March. ISBN 978-92-64-182592.
- FINK, A. G. – PLATTNER, G. (2012): Willkommen in der Zukunft. Wien: Profil, č. 30, 23. júla.
- FISHMAN, T. C. (2006): China. Inc.: Ako Čína drví Ameriku a svet. Praha: Alfa Publishing. ISBN 80-86851-44-3.
- FUKUYAMA, F. (1997): Confucius and Market Economy. In: *Ázijská záhada*. Ekonom, č. 24, s. 37.
- FUNG, H. – PEI, CH. – ZHANG, K. (2009): China and the Challenge of Economic Globalization: The Impact of WTO Membership. *M. E. Sharpe Inc.*, 29, č. 9, s. 1298 – 1299.
- GOODING, P. (2013): Peking by rád urobil z jüanu globálnu menu. Darí se mu to. *Hospodárské noviny*, 3. apríla 2013, s. 16.
- GOLDMAN SACHS (2008): Ten Things for India to Achieve its 2050 Potential. [Global Economic Paper, No. 169.] [Cit. 2013-07-26.] Dostupné na: <<http://www.goldmansachs.com/our-thinking/topics/brics/brics-reports-pdfs/ten-things-india.pdf>>.
- GRAHAM, E. – VADA, E. (2008): Foreign Direct Investment in China: Effects on Growth and Economic Performance. [Research Paper.] London: Oxford University Press.
- GUEVARA, M. W. (2014): Leaked Records Reveal Offshores Holdings of China's Elite. Dostupné na: <<http://www.icij.org/offshore/leaked-records-reveal-offshore-holdings-chinas-elite>>.

- HAWKSWORT, J. (2011): Západ stráca dych, svetovú agendu teraz diktujú ázijské tigre. *Hospodárske noviny*, 20. 1. 2011. Téma.
- HIMMELFREUNDPOINTNER, R. (2012): Citibank a Ledbury Research Prognose. *Die reichsten Länder der Welt*. Wien: Format, č. 35, s. 20.
- HOFFMANN, J. W. (2008): *China into Future: Making Sense of the World's Most Dynamic Economy*. New York: J. Wiley & Sons (Asia) Pte. Ltd. ISBN13:978-0-470-82244-9.
- HONG, M. (2009): *New Strategy for China's Economy*. Beijing, China: New World Press, 166 s.
- HUDEMA, M. (2012): Čínskemu hospodárstvu hrozí tvrdý pád. *Hospodárske noviny*, 21. 8. 2012, s. 21.
- CHOW, G. (2008): *China's Economic Transformation*. 2. vyd. London: Wiley-Blackwell, 464 s.
- IMF (2012). *World Economic Outlook Database*, October.
- JANOUŠEK, J. (2012): *Ekonomika pod despotami*. *Ekonom*, č. 30, s. 40.
- KAHN, D. S. (2009): *China's Leadership Key in Global Economic Recovery and Reform*. [Cit. 2013-06-23.] Dostupné na: <<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09408.htm>>.
- KASAHARA, S. (2004): *Flying Geese Paradigm: A Critical Study of its Application to East Asian Regional Development*. [Discussion Paper, No. 169.] Geneva: UNCTAD.
- KEJ-I-AN, G. (2005): Čínsky textil vyvázaný do Európy nie je vždy čínsky. *Hospodárske noviny*, 8. 8. 2005, s. 18.
- KOHOUT, P. (2003): Čínska recesia a Stredná Európa. Bratislava: Pravda. [Cit. 2012-03-23.] Dostupné na: <http://nazory.pravda.sk/cinska-recesia-a-stredna-europa-dmx/sknana.asp?c=A090323_090109_sknana_p23>.
- KRUGMAN, P. (1994): The Myth of Asia's Miracle. *Foreign Affairs*, 73, č. 6, s. 62 – 78.
- KWAN, CH. H. (2002): The Rise of China and Asia's Flying-Geese Pattern of Economic Development: An Empirical Analysis Based on US Import Statistics. *Nomura Research Institute*, č. 52, s. 2. Dostupné na: <<http://www.nri.co.jp/english/opinion/papers/2002/pdf/np200252.pdf>>.
- LAVIČKA, V. (2014): Čína poprvé porazila Nemecko v počte patentů. *Hospodárske noviny*, 1. 4. 2014.
- LIN, J. Y. (2007): *Development and Transition: Idea, Strategy, Viability*. China Center of Economic Research. Cambridge University's biennial Marshall Lectures, November 2007 [Working Paper Series, No. E2007007. Dostupné na: <<http://www.adbi.org/event/2410.lin.distinguished.speaker/#sthash.yr4CKtGg.dpuf>>.
- LIPSHITZ, L. – ROCHON, C. – VERDIER, G. (2008): *A Real Model of Transitional Growth and Competitiveness in China*. [Working Paper.] Washington, DC: IMF.
- MIKOLÁŠ, R. (2011): Rok draka. Slovensko v roku 2012. *Trend*, 29.11. 2011, s. 26.
- MINISTERSTVO OBCHODU ČĽR (2012): *China to Further Improve Environment for Foreign Investment*. Dostupné na: <<http://english.people.daily.com.cn/90861/668470.html>>.
- MINISTERSTVO OBCHODU ČĽR (2013): *Ministry of Commerce Website / Statistics of FDI in China in January-December 2013*. Dostupné na: <<http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/foreigninvestment/201402/20140200498911.shtml>>.
- MOORE, M. (2012): Čínske vedenie dopláca na stratu dôvery. *Hospodárske noviny*, 6. 9. 2012.
- NĚMEC, J. (2012): Říší stredú hrozí tvrdý pád. Čína může nastartovat novou globální krizi. *Ekonom*, č. 14, s. 53.
- OBADI, S. M. et al. (2012): *Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky. Medzi stagnáciou a oživením*. [Monografia.] Bratislava: EÚ SAV. ISBN 978-80-7144-197-7.
- OBADI, S. M. et al. (2013): *Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky. Hľadanie možných ciest oživenia v čase pretrvávajúcej krízy dôvery*. [Monografia.] Bratislava: EÚ SAV. ISBN 978-80224-131-4.
- PETTIS, M. (2012): *By 2015 Hard Commodity Prices will have Collapsed*. [Cit. 2012-09-04.] Dostupné na: <<http://globaleconomicanalysis.blogspot.sk/2012/09/by-2015-hardcommodityprices-will.html>>.
- POKPHAND, CH. (1996): *The Search for the Asian Manager*. London: The Economist, 9. 3. 1996.
- PRESSBURG, P. A. (2012): *Obchodom proti kríze*. *Trend*, č. 45, s. 7.

- RODRÍK, D. (2011): *The Globalization Paradox: Why Global Markets, States and Democracy can't Coexist*. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-960333-6.
- ROUBINI, N. – MIHM, S. (2011): *Krizová ekonomie: budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4102-4.
- SOUKUP, O. (2012): Mínové pole ekonomiky straší Si Ťin-pchinga. *Hospodářské noviny*, 8. 11. 2012, s. 6.
- STEIGER, Š. (2010): Svetový rozmer čínských zahraničných investícií. *Listy*, č. 2. Dostupné na: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=102&clanek=021016>>.
- STIGLITZ, J. E. (2002): *Globalization and its Discontents*. New York: W. Norton & Company. ISBN 0-393-05124-2.
- STIGLITZ, J. (2006): Kam smeruje americká spoločnosť. *Hospodárske noviny*, 29. 12. 2006, s. 8.
- SUBRAMANIAN, A. – KESSLER, M. (2013): *The Renminbi Bloc is Here: Asia Down, Rest of the World to Go?* Peterson Institute for International Economics. Dostupné na: <<http://www.piie.com/publications/interstitial.cfm?ResearchID=224>>.
- TOCHÁČKOVÁ, A. (2008): Je Čína stále krajinou zaslúbenou? *Hospodárske noviny*, č. 1. Exportér, s. 18.
- UNCTADSTAT (2014): *Statistics at a Glance*. Dostupné na: <<http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/.aspx>>.
- WONG, J. (2008): *China's Economy 2008 and Outlook for 2009: Crisis of a Sharp Slowdown*. [EAI Background Brief, No. 422.]. Dostupné na: <http://www.eai.nus.edu.sg/BB422.pdf>: NUS.
- WORLD BANK (2011): *Literacy Rate, Adult Total (% of people ages 15 and above)*. Washington, DC: World Bank. Dostupné na: <<http://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS>>.
- WORLD ECONOMIC OUTLOOK (2011): *Net Foreign Direct Investment in China, 1982 – 2015*. Washington, DC: IMF. Dostupné na: <<http://www.china-globaltrade.com/fact/net-foreign-direct-investment-china-1982-2015>>.
- WORLD ENERGY OUTLOOK (2012): IEA. Dostupné na: <<http://www.iea.org/termsandconditionsuse.andcopyright.pdf>>.
- WORLD ECONOMIC OUTLOOK (2013): *Hopes, Realities, Risks*. World Economic Outlook. Washington, DC: IMF. ISBN 978-1-61635-555-5.
- WORLD INVESTMENT REPORT (2011): *Non-Equity Modes of International Production and Development*. Geneva: UNCTAD. ISBN 978-92-1-112828-4.
- WORLD INVESTMENT REPORT (2012): *Towards a New Generation of Investment Policies*. Geneva: UNCTAD. ISBN 978-92-1-112843-7.
- WORLD INVESTMENT REPORT (2013): *Global Value Chains: Investment and Trade for Development*. Geneva: UNCTAD. ISBN 978-92-1-112868-0.
- WU, Y. (2009): *Growth and Investment Efficiency in China*. East Asian Institute Singapore. [EAI Background Brief, No. 459.] Juni, 18th, 2009, s. 7.
- ZÁBOJNÍK, S. (2010): Čína a jej ekonomický rast – dôsledky pre medzinárodný energetický trh. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, 154 s.
- ZÁBOJNÍK, S. – HARVÁNEK, L. (2013): Podhodnotený jüan ako determinant konkurencie schopnosti USA a EÚ na medzinárodných trhoch. In: *Skúmanie vplyvov pokrízového vývoja na strategické smerovanie EÚ s dôrazom na energetickú politiku*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm. ISBN 978-80-225-3810-7.
- ZHENG, L. (2013): *China Foreign Investment Rebounds as Confidence Returns*. Bloomberg News. [Cit. 2013-07-26.] Dostupné na: <<http://www.bloomberg.com/news/2013-03-19/china-s-foreign-investment-gains-for-first-time-in-nine-months.html>>.